

**З.Т. НАЗАРЧУК,
академік НАН України, голова Західного
наукового центру НАН України та МОН України**

У повільно погоджуюся з тезою звітної доповіді, що інтеграція науки і освіти є одним із пріоритетних напрямів діяльності Академії та головним фактором інноваційного оновлення економіки України. Активно сприяти такій інтеграції, враховуючи місцеві особливості держави, можуть і повинні регіональні наукові центри, створені НАН України і підпорядковані їй і Міністерству науки й освіти України. У зазначеному контексті розглянемо лише два напрями роботи Західного наукового центру (ЗНЦ) за звітний період.

Одним із них став розвиток співпраці між академічними і освітянськими науковцями. Активне обговорення різних аспектів цієї проблеми відбулося 23 березня 2007 р. на першому засіданні оновленого складу Ради ЗНЦ, сформованої згідно з новою редакцією типового статуту регіональних наукових центрів. Насамперед зауважу, що на час формування складу Ради було погоджено, що заступником її голови (за посадою) є голова ради ректорів Львівщини (як найбільш насиченої дослідними і навчальними установами області Заходу України). На одному із засідань Ради ЗНЦ також обговорювали питання співпраці між ВАК України, академічними інститутами і вищими навчальними закладами під час формування спеціалізованих учених рад. При цьому висловлено підтримку вимоги ВАК України щодо погодження регіональними центрами доцільності створення тих чи інших рад, а також їхнього персонального складу. Вважаємо, що ця вимога позитивно впливає на якість атестації вітчизняних наукових кадрів.

Між академічними установами та вищими навчальними закладами західного регіону України зараз діє ряд прямих договорів про співпрацю. Від 12 червня 2002 р. — часу під-

писання Договору про співробітництво між МОН України та НАН України — кількість прямих договорів між вищими навчальними закладами та академічними установами ЗНЦ зростає втричі. Як на базі академічних інститутів, так і при вищих навчальних закладах успішно функціонують спільні комплекси, центри, лабораторії, кафедри тощо. За останні 5 років у нас створено понад 10 нових спільних структур, які широко використовують потенціал Академії для підготовки фахівців високої кваліфікації. Сюди відносимо насамперед науково-навчальний комплекс «Економосвіта», основу якого становлять науковці Інституту регіональних досліджень НАН України, Тернопільського національного економічного університету та Львівського банківського інституту при Національному банку України. Цей комплекс функціонує вже п'ятий рік, а після приєднання освітніх установ Польщі та Угорщини його діяльність стала міжнародною.

Упродовж звітної періоду за сприяння Президії НАН України створено також науково-навчальний центр із правами Відділення цільової підготовки ЗНЦ та Національного університету «Львівська політехніка», до роботи якого залучено п'ять львівських академічних установ природничого і технічного профілю. Зараз ведемо роботу щодо створення такого центру з Львівським національним університетом ім. Івана Франка, а також реалізуємо ініціативу Інституту термоелектрики НАН України та Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича щодо створення в окремих загальноосвітніх школах м. Чернівців профільованих класів із термоелектрики. Надалі випускники таких класів продовжать своє навчання в науково-ви-

робничо-навчальному центрі «Рapid», який успішно працює при Інституті термоелектрики. У діяльності згаданих вище науково-навчальних структур особливу увагу акцентуємо на підготовці і відборі талановитої студентської молоді для наукової роботи в інститутах Академії, а також на використанні сучасного експериментального обладнання інститутів НАН України для здійснення спільних фундаментальних досліджень.

Додаткову можливість для зміцнення зв'язків науковців Академії та учених-освітян на регіональному рівні надає їхня співпраця з органами місцевої влади. Особливо це стосується питань інтелектуалізації суспільства, поширення в ньому наукових знань шляхом спільної участі науковців у підготовці й випуску довідкової та науково-популярної літератури. У зв'язку з цим заслуговують на увагу та підтримку органів місцевої влади спільні періодичні видання. Прикладом такого видання в ЗНЦ є журнал «Соціогуманітарні проблеми людини», який за матеріального сприяння Львівської облдержадміністрації та Національного університету «Львівська політехніка» видає Інститут соціогуманітарних проблем людини при ЗНЦ, спираючись значною мірою на науковий потенціал Львівського національного університету ім. Івана Франка. Вважаємо, що така співпраця академічних установ та вищих навчальних закладів є взаємовигідною, сприяє підвищенню рівня освіти і науки в регіоні, розв'язанню важливих проблем економіки та державного будівництва. Створений цього року при ЗНЦ за всебічного сприяння Президії НАН України й Б.Є. Патона особисто осередок наукової журналістики фахово висвітлює таку спільну роботу, популяризує наукові досягнення серед широкого кола громадян України, а також організовує дискусію щодо проблемних питань науки і освіти в регіоні.

Маємо свою думку і щодо інших важливих питань співпраці наукових і освітянських установ в Україні. Зокрема, вважаємо, що разом із затвердженою програмою «Наука в університетах» слід обов'язково схвалити і Державну цільову програму «Кадри для науки, вищої школи та інноваційної діяльності». Ця програма має забезпечити високу фахову підготовку науковців і оснащення їх сучасними приладами, науковими виданнями, розвинути наукове інформаційно-комунікаційне середовище. На державному рівні слід також удосконалити законодавчу і нормативну базу, спрямовану на впровадження механізмів стимулювання ефективних наукових досліджень, створення спільних науково-освітніх центрів.

Другим пріоритетним напрямом діяльності для ЗНЦ протягом звітнього періоду була проблема «середнього покоління» науковців Академії. На нашу думку, загальний відсоток молодих науковців, яким справедливо приділено останнім часом значну увагу, дещо маскує іншу небезпеку в кадровому забезпеченні інститутів НАН України — різке падіння чисельності науковців вікового проміжку 35–45 років. Світова практика свідчить, що науковці саме цього віку найбільш продуктивні. Маємо створити такі умови, щоб ці вчені застосовували свої знання саме в Україні. Тому заходи на усунення такого розриву є суттєвими в діяльності ЗНЦ. Так, розподіляючи щорічні стипендії голів Львівської облдержадміністрації та облради, максимально беремо до уваги цю вікову категорію науковців. Аналогічно плануємо вчинити під час розподілу службового житла, яке отримаємо наприкінці цього року. До речі, будівництво службового житла, різні форми якого активно лобіює останнім часом Президія Академії і особисто Борис Євгенович, вкрай актуальне для наших інститутів. Особливо воно важливе в контексті розширення стажування науковців

усередині самої Академії та для міжнародного наукового обміну. Цю діяльність Президії слід активно підтримати і схвалити. На регіональному рівні маємо якомога повніше долучитися до розв'язання зазначеної проблеми, зокрема, в такому важливому її аспекті, як здешевлення собівартості службового житла.

На розв'язання проблеми «середнього покоління» науковців НАН України позитивно вплине створення та розвиток спільних науково-освітніх центрів, про які вже було згадано, оскільки воно дасть змогу завдяки додатковій викладацькій роботі підвищити їхню кваліфікацію і збільшити заробіток. Висловлю дві пропозиції, реалізація яких виходить за межі можливостей регіональних центрів, але матиме позитивний вплив на розв'язання проблеми «середнього покоління» в Академії.

По-перше, на академічному рівні варто переглянути практику заміщення посад керівників наукових відділів. На відміну від інших наукових посад у НАН України, термін перебування на яких обмежується періодом контракту чи атестації, затверджені керівники наукових відділів стають фак-

тично недоторканими. Яким чином (за відсутності наукових лабораторій у відділах) має реалізувати свої кар'єрні амбіції і науково-організаційні здібності молодий доктор наук? Звичайно, безвихідних ситуацій не існує. Але значно простіше і природніше було б затверджувати керівників наукових відділів на певний строк, так як це роблять, заміщуючи посади завідувачів кафедр у вищих навчальних закладах чи директорів академічних інститутів.

По-друге, важливо запровадити практику 2–3-річних грантів Президента України для науковців – докторів наук віком до 45 років – із щорічним фінансуванням 100–150 тис. грн (цю пропозицію можна реалізувати на державному рівні). Ці гранти можна було б призначати для підтримки наукових досліджень із найновіших напрямів науки і техніки та за умови створення таким доктором молодіжної наукової групи. Разом з іншими заходами, які проводить Академія для свого омолодження, втілення висловлених пропозицій, безсумнівно, сприятиме позитивним демографічним змінам у нашому середовищі і збільшить коефіцієнт корисної дії творчості науковців.

**В.М. ШЕСТОПАЛОВ,
академік НАН України,
академік-секретар Відділення наук про Землю**

Відомо, що Україна є одною з найбагатших країн світу щодо мінерально-сировинних ресурсів. На терені нашої держави виявлено близько 20 тисяч родовищ та рудопроявів із 96 видами корисних копалин. Розвідано майже 8 тисяч родовищ, 45% із них уже розробляють і пов'язують з ними близько 60% валютних надходжень від експорту.

У 80-х роках минулого століття в Україні видобували близько 5% світового обсягу корисних копалин. На душу населення їх ви-

добуток сягав 20–25 тонн на рік, що дорівнювало показникам США і значно перевищувало європейські показники. Після отримання незалежності частка України щодо світових показників знизилася до 1%.

Наші теперішні проблеми щодо стану мінерально-сировинної бази (МСБ) пов'язані з чотирма основними групами корисних копалин:

1) корисні копалини, які продовжують, незважаючи на спад, інтенсивно видобува-